Oikeustapauskokoelma

UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

15 päivänä heinäkuuta 2015*

Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Lämpöstabilisaattorien Euroopan markkinat — Päätös, jolla todetaan kaksi EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomista — Hintojen vahvistaminen, markkinoiden jakaminen ja arkaluonteisten kaupallisten tietojen vaihtaminen — Rikkomisten kesto — Vanhentuminen — Hallinnollisen menettelyn kesto — Käsittelyaikojen kohtuullisuus — Puolustautumisoikeudet — Rikkomisista vastuuseen joutuminen — Tytäryhtiöiden, yhteenliittymän, joka ei ole erillinen oikeussubjekti, ja tytäryhtiön toteuttamat kilpailusääntöjen rikkomiset — Sakkojen määrän laskeminen

Asiassa T-47/10,

Akzo Nobel NV, kotipaikka Amsterdam (Alankomaat),

Akzo Nobel Chemicals GmbH, kotipaikka Düren (Saksa),

Akzo Nobel Chemicals BV, kotipaikka Amersfoort (Alankomaat), ja

Akcros Chemicals Ltd, kotipaikka Warwickshire (Yhdistynyt kuningaskunta),

edustajinaan aluksi asianajajat C. Swaak ja M. van der Woude, sittemmin Swaak ja R. Wesseling,

kantajina,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään aluksi F. Ronkes Agerbeek ja J. Bourke, sittemmin Ronkes Agerbeek ja P. Van Nuffel, avustajanaan barrister J. Holmes,

vastaajana,

jossa on kyse EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/38589 – Lämpöstabilisaattorit) 11.11.2009 tehdyn komission päätöksen K(2009) 8682 lopullinen kumoamisvaatimuksesta tai toissijaisesti kantajille määrättyjen sakkojen määrän alentamisvaatimuksesta,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Prek sekä tuomarit I. Labucka (esittelevä tuomari) ja V. Kreuschitz,

kirjaaja: hallintovirkamies S. Spyropoulos,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 23.9.2014 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion[1]

Asian tausta

1 Nyt käsiteltävä asia koskee EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/38589 – Lämpöstabilisaattorit) 11.11.2009 tehtyä komission päätöstä K(2009) 8682 lopullinen (jäljempänä riidanalainen päätös).

2 Oikeusriita koskee eri yrityksiä.

I *Rikkomisiin osallistuneet yritykset*

A *Akzo-konserni*

3 Vuonna 1993 toteutetun Nobel Industrierin hankinnan seurauksena Akzo NV:stä tuli Akzo Nobel NV (jäljempänä Akzo Nobel), joka on maailmanlaajuisesti sijoittautuneiden ja toimivien yhtiöiden muodostaman konsernin kattoyhtiö (jäljempänä yhdessä Akzo-konserni).

4 Akzo-konsernin lämpöstabilisaattorien tuotantoa ja myyntiä harjoittivat 19.3.1993 saakka tytäryhtiöt, jotka olivat välillisesti kokonaan yhtäältä Akzo Chemicals International BV:n, josta on tullut Akzo Nobel Chemicals International BV, välityksellä Akzon, josta on tullut Akzo Nobel, omistuksessa ja toisaalta tinastabilisaattoreiden osalta Akzo Chemie GmbH- ja Akzo Chemicals GmbH -yhtiöiden, joista on tullut Akzo Nobel Chemicals GmbH (jäljempänä Akzo GmbH), omistuksessa sekä ESBO-/estereiden alalla Akzo Chemie Nederland BV:n ja Akzo Chemicals Nederland BV:n, joista on tullut Akzo Nobel Chemicals BV (jäljempänä Akzo BV), omistuksessa.

B *Akcros-yhteenliittymä*

5 Akzo Chemicals International, joka on Akzon ja sittemmin Akzo Nobelin kokonaan omistama tytäryhtiö, solmi Harrisons Chemicals (UK) Ltd:n kanssa, joka on Harrisons & Crosfield plc:n, josta on tullut Elementis plc, kokonaan omistama tytäryhtiö, 19.3.1993 puitesopimuksen molempien konsernien toimintojen yhdistämiseksi tiettyjen kemiallisten tuotteiden, joihin kuuluivat lämpöstabilisaattorit, kehittämis-, tuotanto- ja myyntitoimintojen osalta (jäljempänä vuoden 1993 puitesopimus).

6 Vuoden 1993 puitesopimuksessa määrättiin asianomaisen alan omaisuuserien ja henkilöstön siirtämisestä neljälle yhteenliittymälle Yhdistyneessä kuningaskunnassa, Saksassa, Alankomaissa ja Yhdysvalloissa, ja kunkin yhteenliittymän ja yhtiöiden, jotka toimivat Ranskassa (Tinstab SA), Italiassa (Harcros Chemicals Italia SpA), Espanjassa (Harcros Chemicals Iberia SA) ja Tanskassa (Lankro Sandia ApS), pääoman oli oltava yhtä suurin osuuksin Akzo Chemicals International -konsernin eli Akzo-konsernin ja Harrisons Chemicals (UK) -konsernin omistuksessa.

7 Akzo Chemicals International ja Harrisons Chemicals (UK) ilmoittivat 24.3.1993 vuoden 1993 puitesopimuksesta Euroopan komissiolle yrityskeskittymien valvonnasta 21.12.1989 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4064/89 (EYVL L 395, s. 1) mukaisesti, sellaisena kuin se on oikaistuna.

1 — Tästä tuomiosta on otettu tähän vain kohdat, joiden julkaisemista unionin yleinen tuomioistuin pitää aiheellisena.

8 Komissio totesi 29.4.1993 tekemällään päätöksellä vuoden 1993 puitesopimuksen yhteismarkkinoille soveltuvaksi (jäljempänä vuoden 1993 keskittymäpäätös).

9 Akcros Chemicals -yhteenliittymä (jäljempänä Akcros-yhteenliittymä) perustettiin vuoden 1993 puitesopimuksen mukaisesti 28.6.1993 Yhdistyneeseen kuningaskuntaan (ks. riidanalaisen päätöksen 536 perustelukappale).

10 Akcros-yhteenliittymää perustettaessa sen omistivat yhtä suurin osuuksin Pure Chemicals Ltd -yhtiö, jonka Akzo, josta on tullut Akzo Nobel, omisti aluksi kokonaisuudessaan, sekä eri yhtiöt, joista viimeisimpänä Elementis UK Ltd ja Elementis Services Ltd, jotka kuuluvat konserniin, jonka kattoyhtiö on Elementis plc (jäljempänä yhdessä Elementis).

C *Akcros-yhteisyritys*

11 Akzo Nobel sopi 15.7.1998 Elementisin kanssa hankkivansa kokonaan omistamansa tytäryhtiön Pure Chemicalsin välityksellä Elementisin osuudet Akcros-yhteenliittymästä, joka muutettiin Akcros Chemical Ltd:ksi (jäljempänä Akcros), jonka pääoman Akzo Nobel omisti välillisesti kokonaisuudessaan 2.10.1998 lukien.

12 Akzo Nobel luovutti Akcrosin 15.3.2007 GIL Investmentsille.

II *Riidanalaisen päätöksen tekemiseen johtanut hallinnollinen menettely*

A *Komission tutkinnan aloittaminen*

13 Riidanalaisen päätöksen tekemiseen johtanut tutkinta aloitettiin sen jälkeen, kun Chemtura oli 26.11.2002 tehnyt sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun komission tiedonannon (EYVL 2002, C 45, s. 3) perusteella sakkoimmuniteettia koskevan hakemuksen (riidanalaisen päätöksen 79 ja 80 perustelukappale).

14 Komissio teki 30.1.2003 6.2.1962 annetun [EY 81] ja [EY 82] artiklan ensimmäisen neuvoston täytäntöönpanoasetuksen N:o 17 (EYVL 1962, 13, s. 204) 14 artiklan 3 kohdan nojalla päätöksen K(2003) 85/4 ja määräsi Akzo Nobel Chemicals Ltd:n, Akcrosin ja niiden tytäryhtiöt alistumaan tarkastukseen, jossa pyritään etsimään todisteita mahdollisista kilpailua rajoittavista menettelytavoista (jäljempänä 30.1.2003 tehty päätös).

15 Komissio teki 10.2.2003 samoin asetuksen N:o 17 14 artiklan 3 kohdan nojalla päätöksen K(2003) 559/4, jolla muutettiin 30.1.2003 tehtyä päätöstä (jäljempänä yhdessä tarkastuspäätökset).

16 Tarkastuspäätösten perusteella tehtiin 12. ja 13.2.2003 paikan päällä suoritettavia tarkastuksia Akzo Nobel Chemicalsin ja Akcrosin toimitiloissa, jotka sijaitsevat Ecclesissä, Manchesterissa (Yhdistynyt kuningaskunta). Tämän tarkastuksen kuluessa komission virkamiehet kopioivat huomattavan määrän asiakirjoja. Näiden toimenpiteiden aikana Akzo Nobel Chemicalsin ja Akcrosin edustajat ilmoittivat komission virkamiehille, että asianajosalaisuus, joka suojaa yhteydenpitoa asianajajiin, saattoi kattaa tietyt asiakirjat (jäljempänä riidanalaiset asiakirjat).

17 Kun riidanalaisia asiakirjoja tarkasteltiin, erimielisyyttä syntyi viidestä asiakirjasta, joita käsiteltiin kahdella eri tavalla. Komission virkamiehet eivät nimittäin pystyneet heti paikan päällä ratkaisemaan lopullisesti, kuuluivatko tietyt kaksi asiakirjaa mahdollisesti suojan piiriin. Tämän vuoksi komission virkamiehet ottivat asiakirjoista kopiot ja laittoivat nämä sinetöityyn kirjekuoreen, jonka he ottivat

mukaansa tarkastuksen päättyessä. Kolmen muun riidanalaisen asiakirjan osalta tarkastusta johtava komission virkamies katsoi, etteivät asiakirjat kuuluneet asianajosalaisuuden piiriin, joten hän otti niistä kopiot ja liitti ne muuhun asiakirja-aineistoon laittamatta niitä sinetöityyn kirjekuoreen.

18 Tämä erimielisyys on johtanut laajaan riita-asian oikeudenkäyntiin (jäljempänä Akzo-oikeudenkäynti).

B *Akzo-oikeudenkäynti*

19 Akzo Nobel Chemicals ja Akcros nostivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 11.4.2003 jättämällään kannekirjelmällä kanteen, jossa ne pääasiallisesti vaativat 10.2.2003 tehdyn päätöksen K(2003) 559/4 kumoamista ja tarvittaessa 30.1.2003 tehdyn päätöksen kumoamista; päätöksissä on velvoitettu nämä yhtiöt ja niiden tytäryhtiöt alistumaan kyseisiin tarkastuksiin (asia T-125/03, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio).

20 Akzo Nobel Chemicals ja Akcros tekivät 17.4.2003 välitoimihakemuksen, jossa ne vaativat muun muassa tarkastuspäätösten täytäntöönpanon lykkäämistä (asia T-125/03 R, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio).

21 Komissio teki 8.5.2003 asetuksen N:o 17 14 artiklan 3 kohtaan perustuvan päätöksen K(2003) 1533 lopullinen (jäljempänä 8.5.2003 tehty päätös), jossa se hylkäsi kantajien riidanalaisten asiakirjojen luottamuksellisuuden kunnioittamista koskevan pyynnön.

22 Komissio hylkäsi 8.5.2003 tehdyssä päätöksessä Akzo Nobel Chemicalsin ja Akcrosin pyynnön riidanalaisten asiakirjojen palauttamisesta niille ja ilmoitti aikovansa avata sinetöidyn kirjekuoren mutta täsmensi kuitenkin, ettei se tekisi sitä ennen kuin mainittua päätöstä koskevan kanteen nostamisen määräaika olisi kulunut.

23 Akzo Nobel Chemicals ja Akcros nostivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 4.7.2003 jättämällään kannekirjelmällä kanteen, jossa ne vaativat 8.5.2003 tehdyn päätöksen kumoamista (asia T-253/03, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio).

24 Ne tekivät lisäksi välitoimihakemuksen, jossa ne vaativat muun muassa 8.5.2003 tehdyn päätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä (asia T-253/03 R, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio).

25 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentin 30.10.2003 antamalla määräyksellä asiassa T-125/03 R esitetty tarkastuspäätöksiä koskeva välitoimihakemus hylättiin mutta asiassa T-253/03 R esitetty riidanalaisten asiakirjojen luottamuksellisuuden suojaamista koskeva välitoimihakemus hyväksyttiin osittain (määräys 30.10.2003, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio, T-125/03 R ja T-253/03 R, Kok., EU:C:2003:287).

26 Tämä määräys kumottiin 27.9.2004 annetulla määräyksellä komissio v. Akzo ja Akcros (C-7/04 P (R), Kok., EU:C:2004:566).

27 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamo palautti 15.10.2004 päivätyssä kirjeessä komissiolle kaksi riidanalaista asiakirjaa sisältävän sinetöidyn kirjekuoren (riidanalaisen päätöksen 84–90 perustelukappale).

28 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jätti 17.9.2007 antamallaan tuomiolla asiassa T-125/03 nostetun kanteen, joka koski tarkastuspäätöksiä, tutkimatta. Asiassa T-253/03 nostettu kanne, joka koski riidanalaisia asiakirjoja, hylättiin puolestaan perusteettomana lähinnä siksi, ettei komissio ollut tehnyt virhettä päättäessään, ettei yksikään riidanalaisista asiakirjoista kuulunut aineellisesti asianajajan

ja asiakkaiden välisen yhteydenpidon luottamuksellisuuden suojan piiriin (tuomio 17.9.2007, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio, T-125/03 ja T-253/03, Kok., EU:T:2007:287, 57 ja 184 kohta).

29 Unionin tuomioistuin hylkäsi 14.9.2010 antamallaan tuomiolla Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio (C-550/07 P, Kok., EU:C:2012:512) edellä 28 kohdassa mainitusta tuomiosta Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio (EU:T:2007:287) tehdyn valituksen.

C *Komission tutkinnan päättäminen*

30 Komissio lähetti 8.10.2007 ja useaan otteeseen vuonna 2008 osapuolina oleville yrityksille tietojensaantipyyntöjä [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 18 artiklan nojalla (riidanalaisen päätöksen 91 ja 92 perustelukappale).

31 Komissio antoi 17.3.2009 väitetiedoksiannon, joka annettiin 18.3.2009 tiedoksi useille yhtiöille, myös kantajina oleville Akzo Nobelille, Akzo GmbH:lle, Akzo BV:lle ja Akcrosille (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale).

32 Komissio teki 11.11.2009 riidanalaisen päätöksen.

III *Riidanalainen päätös*

33 Riidanalaisessa päätöksessä komissio totesi, että tietyt yritykset olivat rikkoneet EY 81 artiklaa ja Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen 53 artiklaa, koska ne olivat osallistuneet kahteen kilpailunvastaisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen muodostamaan kokonaisuuteen, jotka kattoivat ETA-alueen ja joista yksi koski tinastabilisaattoreiden alaa ja toinen epoksidoidun soijaöljyn ja estereiden alaa (jäljempänä ESBO-/estereiden ala).

34 Riidanalaisessa päätöksessä todetaan kaksi kilpailusääntöjen rikkomista, jotka koskevat kahta lämpöstabilisaattoreiden ryhmää; nämä aineet ovat tuotteita, joita lisätään polyvinyylikloridista (PVC) tehtyihin tuotteisiin niiden lämmönkestävyyden parantamiseksi (riidanalaisen päätöksen kolmas perustelukappale).

35 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan mukaan kumpikin rikkominen muodostui hintojen vahvistamisesta, markkinoiden jakamisesta myyntikiintiöiden avulla, asiakkaiden jakamisesta ja erityisesti asiakkaita, tuotantoa ja myyntiä koskevien arkaluonteisten kaupallisten tietojen vaihtamisesta.

36 Riidanalaisessa päätöksessä todetaan, että kyseessä olevat yritykset osallistuivat näihin rikkomisiin eri ajanjaksoina 24.2.1987 ja 21.3.2000 välisenä aikana tinastabilisaattoreiden osalta ja 11.9.1991 ja 26.9.2000 välisenä aikana ESBO-/estereiden alan osalta.

37 Riidanalainen päätös osoitettiin kummankin rikkomisen osalta 20 yhtiölle, jotka olivat suoraan osallistuneet asianomaisiin kilpailusääntöjen rikkomisiin tai joita pidettiin niistä vastuussa emoyhtiöinä (riidanalaisen päätöksen 510 perustelukappale).

A *Rikkomisten syyksilukeminen riidanalaisessa päätöksessä*

38 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa katsotaan kantajien olevan vastuussa osallistumisestaan tinastabilisaattoreita koskevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen; Akzo Nobelin osalta rikkominen koskee ajanjaksoa 24.2.1987–21.3.2000, Akzo GmbH:n osalta ajanjaksoa 24.2.1987–28.6.1993 ja Akcrosin osalta ajanjaksoa 28.6.1993–21.3.2000. Riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa katsotaan samalla tavoin

kantajien olevan vastuussa osallistumisestaan ESBO-/estereiden alalla kilpailusääntöjen rikkomiseen; Akzo Nobelin osalta rikkominen koskee ajanjaksoa 11.9.1991–22.3.2000, Akzo BV:n osalta ajanjaksoa 11.9.1991–28.6.1993 ja Akcrosin osalta ajanjaksoa 28.6.1993–22.3.2000.

39 Riidanalaisessa päätöksessä katsottiin siten Akzo Nobelin olevan sellaisten yhtiöiden muodostaman konsernin kattoyhtiönä, joista osa osallistui suoraan kilpailusääntöjen rikkomisiin, vastuussa koko rikkomisajanjakson ajalta eli ajalta 24.2.1987–22.3.2000.

40 Ajankohtaa 28.6.1993 edeltävän ajan osalta (jäljempänä ensimmäinen rikkomisajanjakso) komissio katsoi, että Akzon, josta on tullut Akzo Nobel, välillisesti omistamat yhtiöt olivat osallistuneet suoraan kilpailusääntöjen rikkomisiin, eli Akzo GmbH oli osallistunut tinastabilisaattoreita koskevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen ja Akzo BV ESBO-/estereiden alalla kilpailusääntöjen rikkomiseen (riidanalaisen päätöksen 512–519 perustelukappale).

41 Ajanjakson 28.6.1993–2.10.1998 osalta (jäljempänä toinen rikkomisajanjakso) komissio katsoi, että Akcros-yhteenliittymä oli toteuttanut kilpailusääntöjen rikkomiset (riidanalaisen päätöksen 563 ja 564 perustelukappale).

42 Ajanjaksosta 2.10.1998–21.3.2000 tinastabilisaattoreiden osalta ja ajanjaksosta 2.10.1998–22.3.2000 ESBO-/estereiden alan osalta (jäljempänä kolmas rikkomisajanjakso) komissio totesi, että Akcros oli toteuttanut kilpailusääntöjen rikkomiset (riidanalaisen päätöksen 582–587 perustelukappale).

43 Komission toimivallasta määrätä sakkoja kantajille näistä kilpailusääntöjen rikkomisista on todettava, että komissio hylkäsi riidanalaisessa päätöksessä kantajien väitteet, joiden mukaan se olisi voinut ja sen olisi pitänyt jatkaa tutkimuksiaan sinä aikana, jolloin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa oli vireillä asioita Akzo-oikeudenkäyntiin liittyen. Komissio katsoi nimittäin, että Akzo-oikeudenkäynnin johdosta sillä olevaan sakkojen määräämistä koskevaan oikeuteen sovellettava kymmenen vuoden vanhentumisaika oli keskeytynyt erga omnes (riidanalaisen päätöksen 672–682 perustelukappale).

B *Sakkojen kohdistaminen riidanalaisessa päätöksessä*

44 Riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa todetaan seuraavaa:

”– – rikkomisesta tinastabilisaattoreiden markkinoilla määrätään seuraavat sakot:

1) Elementis plc, Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited, [Akzo Nobel] ja [Akcros] yhteisvastuullisesti 875 200 euroa

2) Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited, [Akzo Nobel] ja [Akcros] yhteisvastuullisesti 2 601 500 euroa

3) Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited ja [Akzo Nobel] yhteisvastuullisesti 4 546 300 euroa

4) [Akzo Nobel], [Akzo GmbH] ja [Akcros] yhteisvastuullisesti 1 580 000 euroa

5) [Akzo Nobel] ja [Akcros] yhteisvastuullisesti 944 300 euroa

6) [Akzo Nobel] ja [Akzo GmbH] yhteisvastuullisesti 9 820 000 euroa

7) [Akzo Nobel] 1 432 700 euroa

– –

– – rikkomisesta [ESBO-/estereiden alalla] määrätään seuraavat sakot:

18) Elementis plc, Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited, [Akzo Nobel] ja [Akcros] yhteisvastuullisesti 1 115 200 euroa

19) Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited, [Akzo Nobel] ja [Akcros] yhteisvastuullisesti 2 011 103 euroa

20) Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited ja [Akzo Nobel] yhteisvastuullisesti 7 116 697 euroa

21) [Akzo Nobel], [Akzo BV] ja [Akcros] yhteisvastuullisesti 2 033 000 euroa

22) [Akzo Nobel] ja [Akcros] yhteisvastuullisesti 841 697 euroa

23) [Akzo Nobel] ja [Akzo BV] yhteisvastuullisesti 3 467 000 euroa

24) [Akzo Nobel] 2 215 303 euroa – –”

45 Vahvistaessaan sakkojen määrää komissio sovelsi asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta antamiaan suuntaviivoja (EUVL 2006, C 210, s. 2; jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat).

[– –]

Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset

51 Kantajat nostivat riidanalaisesta päätöksestä kanteen unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 27.1.2010 toimittamallaan kannekirjelmällä.

52 Komissio halusi unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 29.7.2011 lähettämällään kirjeellä kiinnittää unionin yleisen tuomioistuimen huomion edellä 48 kohdassa mainitun tuomion ArcelorMittal Luxembourg v. komissio ja komissio v. ArcelorMittal Luxembourg ym. (EU:C:2011:190) merkitykseen esillä olevan asian kannalta, minkä unionin yleinen tuomioistuin merkitsi pöytäkirjaan.

53 Mainitussa kirjeessä komissio yhtäältä peruutti vastineensa 55–65 kohdassa ja vastauskirjelmänsä 27–33 kohdassa mainitsemansa väitteet, joihin se oli vedonnut toissijaisesti ja jotka koskivat Akzo Nobeliin, Akzo GmbH:hon ja Akzo BV:hen kohdistuvan oikeudenkäyntimenettelyn keskeyttämistä.

54 Komissio täsmensi selvennykseksi toisaalta, että se pysytti väitteensä, joka koski Akcrosiin kohdistuvan oikeudenkäyntimenettelyn keskeyttämistä, sekä koko vastauksensa kanneperusteeseen, joka perustui vanhentumissääntöjen rikkomiseen kaikkien muiden kantajien osalta.

[– –]

97 Asianosaisten suulliset lausumat ja niiden unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin suullisiin kysymyksiin antamat vastaukset kuultiin 23.9.2014 pidetyssä istunnossa.

98 Kantajat vaativat, että unionin yleinen tuomioistuin

— ensisijaisesti kumoaa riidanalaisen päätöksen

— toissijaisesti alentaa niille määrättyjen sakkojen määrää

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

99 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

— hylkää kanteen

— velvoittaa kantajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

[– –]

Oikeudellinen arviointi

102 Kantajat vetoavat kanteensa tueksi viiteen kanneperusteeseen.

103 Ensimmäinen kanneperuste perustuu vanhentumissääntöjen rikkomiseen. Toinen kanneperuste perustuu hyvän hallinnon periaatteen ja käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen loukkaamiseen. Kolmas kanneperuste perustuu puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen. Neljäs kanneperuste perustuu kilpailusääntöjen rikkomisen syyksilukemiseen sekä sakkojen kohdistumiseen liittyviin virheisiin. Viides kanneperuste perustuu virheisiin sakkojen määrän laskennassa.

I *Ensimmäinen kanneperuste, joka perustuu vanhentumissääntöjen rikkomiseen*

104 Kantajat väittävät ensimmäisessä kanneperusteessa, joka perustuu vanhentumissääntöjen rikkomiseen, ensisijaisesti yhtäältä, ettei komissio voinut enää ryhtyä toimiin niitä kohtaan ensimmäisen rikkomisajanjakson osalta, ja toisaalta, että kilpailusääntöjen rikkomiset päättyivät ”vuonna 1996/1997” tai ”viimeistään” vuonna 1997, joten komissio rikkoi riidanalaisen päätöksen antaessaan asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 1 kohdan b alakohtaa.

105 Kantajat väittävät toissijaisesti, että komissio rikkoi joka tapauksessa asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 5 kohtaa, koska se ei näyttänyt riidanalaisessa päätöksessä toteen rikkomisten olemassaoloa vuosina 1999 ja 2000.

106 Täten väitteitä, joihin kantajat vetoavat ensimmäisessä kanneperusteessaan, joka perustuu vanhentumissääntöjen rikkomiseen, on tarkasteltava ensin ensimmäisen rikkomisajanjakson osalta ja sitten toisen ja kolmannen rikkomisajanjakson osalta.

A *Ensimmäinen rikkomisajanjakso*

1. Asianosaisten lausumat

107 Kantajat huomauttavat, että riidanalaisen päätöksen 512 perustelukappaleesta ja 1 artiklan 1 kohdan b alakohdasta ja 2 kohdan b alakohdasta ilmenee, että Akzo-konsernin yhtiöt eli Akzo GmbH ja Akzo BV, joiden komissio katsoi osallistuneen suoraan kilpailusääntöjen rikkomiseen ensimmäisen rikkomisajanjakson aikana (eli tinastabilisaattoreiden osalta ajalla 24.2.1987–28.6.1993 ja ESBO-/estereiden alan osalta ajalla 11.9.1991–28.6.1993), lakkasivat osallistumasta rikkomisiin 28.6.1993.

108 Komissio ei siten voinut asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 1 kohdan b alakohdan nojalla enää ryhtyä toimenpiteisiin Akzo GmbH:ta ja Akzo BV:tä kohtaan 28.6.1998 lukien.

109 Kantajien mukaan komission niitä kohtaan toteuttama ensimmäinen virallinen toimenpide tapahtui kuitenkin 12. ja 13.2.2003.

110 Akzo GmbH:ta ja Akzo BV:tä ei näin ollen voida asettaa vastuuseen.

111 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 1 kohdan b alakohta ja 2 kohdan b alakohta on siten kumottava.

112 Näillä samoilla perusteilla Akzo Nobelin ei myöskään voida katsoa olevan vastuussa näiden kahden yhtiön emoyhtiönä ensimmäisen rikkomisajanjakson osalta.

113 Siten esillä olevien väitteiden perusteella on ainakin osittain kumottava riidanalaisen päätöksen 2 artiklan 4, 6, 21 ja 23 alakohdassa määrätyt sakot.

114 Komissio väittää osoittaneensa riidanalaisessa päätöksessä, että Akzo-konserniin kuuluvat yksiköt osallistuivat kilpailusääntöjen rikkomiseen tinastabilisaattoreiden alalla vuodesta 1987 vuoden 2000 maaliskuuhun saakka ja ESBO-/estereiden alalla vuodesta 1991 vuoden 2000 maaliskuuhun saakka.

115 Kuten riidanalaisen päätöksen 527 perustelukappaleesta ilmenee, komissio otti lähtökohdakseen toteamuksen siitä, että jos yritys on osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen tiettynä ajanjaksona, jonka aikana yritys on muodostunut peräkkäin eri oikeussubjekteista, mainittu yritys ei voi vedota näistä sisäisistä uudelleenjärjestelyistä seuraaviin vanhentumissääntöihin. Yritykset voisivat muuten helposti välttää vanhentumissääntöjen soveltamisen sisäisen uudelleenjärjestelyn avulla. EY 81 artiklaa ja asetuksen N:o 1/2003 25 artiklassa tarkoitettuja vanhentumissääntöjä sovelletaan yrityksiin eikä yrityksen muodostaviin oikeussubjekteihin. Tästä seuraa, että jos Akzo-yritykseen kuuluvat oikeushenkilöt osallistuvat kilpailusääntöjen rikkomiseen, vanhentumisaika alkaa kulua vasta siitä ajankohdasta lukien, jolloin mainittu yritys lakkaa rikkomasta kilpailusääntöjä.

116 Komissio toteaa, että ensimmäiset tutkintatoimet toteutettiin vuoden 2003 tammi- ja helmikuussa, jolloin viiden vuoden vanhentumisaika alkoi kulua uudelleen, ja että muita tutkintatoimia toteutettiin myöhemmin, joten ensimmäinen riidanalainen päätös oli selvästi annettu viiden vuoden määräajassa viimeisimmästä tutkintatoimesta lukien.

2. Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

117 Kantajat väittävät tämän ensimmäisen kanneperusteen ensimmäisessä osassa, joka perustuu asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 1 kohdan b alakohdan rikkomiseen, ettei komissio voinut enää ryhtyä toimenpiteisiin Akzo GmbH:ta ja Akzo BV:tä kohtaan 28.6.1998 lukien eikä siten määrätä näille yhtiöille ja Akzo Nobelille niiden emoyhtiönä yhteisvastuullisesti sakkoa.

118 Tältä osin on aluksi muistutettava, että asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 1 kohdan b alakohdan nojalla komission toimivalta EY 81 artiklan rikkomisesta määrättävien seuraamusten määräämisen osalta vanhenee viiden vuoden määräajan päätyttyä.

119 Asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 2 kohdassa täsmennetään, että vanhentumisaika alkaa kulua päivästä, jona rikkominen tapahtui, mutta että jatketun tai uusitun rikkomisen osalta aika alkaa kuitenkin kulua siitä päivästä, jona rikkominen lakkaa.

120 Asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 3 kohdassa säädetään, että kaikki komission suorittamat toimet rikkomisen tutkinnan tai rikkomista koskevan menettelyn aloittamiseksi katkaisevat sakkojen määräämiseen sovellettavan vanhentumisajan.

121 Käsiteltävässä asiassa on kiistatonta, että komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä Akzo GmbH:n olevan vastuussa tinastabilisaattoreita koskevasta kilpailusääntöjen rikkomisesta ja Akzo BV:n ESBO-/estereiden alalla kilpailusääntöjen rikkomisesta vain 28.6.1993 saakka (ks. riidanalaisen päätöksen 512 ja 513 perustelukappale sekä 1 artiklan 1 kohdan b alakohta ja 2 kohdan b alakohta).

122 Samoin on kiistatonta, että Akzo Nobelin katsottiin riidanalaisessa päätöksessä olevan vastuussa ensimmäisellä rikkomisajanjaksolla toteutetuista kilpailusääntöjen rikkomisista pelkästään Akzo GmbH:n tinastabilisaattoreita koskevan kilpailunvastaisen menettelyn perusteella ja Akzo BV:n ESBO-/estereiden alaa koskevan kilpailunvastaisen menettelyn perusteella (ks. riidanalaisen päätöksen 514 perustelukappale).

123 On myös kiistatonta, että ensimmäiset toimet, jotka komissio suoritti rikkomisen tutkinnan tai rikkomista koskevan menettelyn aloittamiseksi ja jotka koskivat sekä tinastabilisaattoreita että ESBO-/estereiden alaa, toteutettiin vasta vuoden 2003 alussa.

124 Täten ei voida kiistää sitä, että ensimmäiset toimet, jotka komissio suoritti rikkomisen tutkinnan tai rikkomista koskevan menettelyn aloittamiseksi asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla ja jotka koskivat sekä tinastabilisaattoreita että ESBO-/estereiden alaa, toteutettiin sen jälkeen, kun kyseisen säännöksen 1 kohdassa säädetty määräaika oli Akzo GmbH:n ja Akzo BV:n osalta päättynyt.

125 Tältä osin on muistutettava, että asetuksen N:o 1/2003 25 artiklassa säädettyjen vanhentumisaikojen kulumisen johdosta rikkominen ei häviä eikä se estä komissiota toteamasta päätöksessä vastuuta tällaisesta rikkomisesta (ks. vastaavasti tuomio 6.10.2005, Sumitomo Chemical ja Sumika Fine Chemicals v. komissio, T-22/02 ja T-23/02, Kok., EU:T:2005:349, 60–63 kohta), vaan siitä hyötyvät ainoastaan välttyvät seuraamusten määräämiseksi aloitettavilta menettelyiltä (ks. vastaavasti tuomio 27.6.2012, Bolloré v. komissio, T-372/10, Kok., EU:T:2012:325, 194 kohta).

126 Lisäksi asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan sanamuodon, päämäärän ja asiayhteyden mukaisesta tulkinnasta ilmenee, että puolustautumisoikeuksien kaltaisten yksilöllisten menettelyllisten takeiden sekä sen vaatimuksen tavoin, jonka mukaan komission on annettava väitetiedoksianto sekä päätös, jossa määrätään tällaisia seuraamuksia, tiedoksi asianomaiselle oikeushenkilölle (ks. vastaavasti tuomio 10.9.2009, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-97/08 P, Kok., EU:C:2009:536, 57 ja 59 kohta), vanhentumisaikojen kulumisesta kyseisen säännöksen 1 kohdan nojalla hyötyy – ja siihen voi siten vedota – kukin oikeushenkilö erikseen, silloin kun ne ovat komission aloittaman menettelyn kohteena. Oikeuskäytännössä on jo siten hyväksytty, että pelkästään siitä, että taloudelliseksi kokonaisuudeksi ymmärrettävän yhtiöiden muodostaman konsernin tytäryhtiö hyötyy vanhentumisajan kulumisesta, ei seuraa emoyhtiön vastuun asettaminen kyseenalaiseksi eikä tätä kohtaan aloitettavien menettelyjen estyminen (ks. vastaavasti edellä 125 kohdassa mainittu tuomio Bolloré v. komissio, EU:T:2012:325, 193–196 kohta, ei kyseenalaistettu tältä osin tuomiossa 8.5.2014, Bolloré v. komissio, C-414/12 P, EU:C:2014:301, 109 kohta).

127 Tämä arviointi ei ole ristiriidassa sen kanssa, että asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 3 ja 4 kohdassa käytetään EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua yrityksen käsitettä; ensiksi mainitussa artiklassa pyritään ainoastaan määrittämään vanhentumisajan katkaisevat toimet sekä niiden vaikutusten laajuus suhteessa kaikkiin rikkomiseen osallisiin yrityksiin tai yritysten yhteenliittymiin, yrityksen muodostavat oikeushenkilöt mukaan lukien (ks. vastaavasti edellä 125 kohdassa mainittu tuomio Bolloré v. komissio, EU:T:2012:325, 198 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

128 Tästä seuraa, että Akzo GmbH ja Akzo BV saattoivat käsiteltävässä asiassa perustellusti vedota – toisin kuin Akzo Nobel – vanhentumisajan kulumiseen omalta osaltaan, vaikka ne olivat edelleen Akzo-konsernin täysjäseniä.

129 Täten on hyväksyttävä kantajien väitteet, jotka perustuvat asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 1 kohdan b alakohtaan, ja kumottava riidanalaisen päätöksen 2 artiklan 4, 6, 21 ja 23 alakohta siltä osin kuin Akzo GmbH:lle ja Akzo BV:lle määrättiin sakkoja ensimmäisen rikkomisajanjakson osalta, mutta muilta osin kantajien väitteet on hylättävä.

[– –]

II *Toinen kanneperuste, joka perustuu hyvän hallinnon periaatteen ja käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen loukkaamiseen* [– –]

A *Toinen kanneperuste siltä osin kuin se on esitetty riidanalaisen päätöksen muuttamiseksi*

319 Kantajat vaativat toisessa kanneperusteessa, joka perustuu hyvän hallinnon periaatteen ja käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen loukkaamiseen, toissijaisesti riidanalaisen päätöksen muuttamista eli niille määrättyjen sakkojen määrän alentamista.

1. Asianosaisten lausumat

320 Kantajat katsovat, että vaikka unionin yleinen tuomioistuin katsoisi, ettei hyvän hallinnon periaatteen ja käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen loukkaaminen johtanut niiden puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen, minkä johdosta tällä kanneperusteella ei voitaisi perustella riidanalaisen päätöksen kumoamista kokonaisuudessaan, unionin yleisen tuomioistuimen on otettava mainitut loukkaukset huomioon ja alennettava täyttä harkintavaltaansa käyttäen kantajille määrättyjen sakkojen määrää huomattavasti tai ainakin yhdellä prosentilla, kuten komissio teki riidanalaisessa päätöksessä kaikkien muiden yritysten osalta.

321 Kantajat väittävät tässä yhteydessä, että koska yhdenvertaisen kohtelun periaatteen vastaisesti komissio ei myöntänyt niille yhden prosentin suuruista alennusta, se vaikuttaa rangaisseen kantajia syrjivällä tavalla siitä, että nämä vetosivat oikeuksiinsa Akzo-oikeudenkäynnissä, mikä on vastoin tehokkaan oikeussuojan periaatetta ja vähentää muissa asioissa osapuolina olevien yritysten halukkuutta vedota yhtä lailla oikeuksiinsa.

322 Komissio väittää, että sovelletut alennukset annettiin hyvityksenä muille yrityksille, joiden oli täytynyt odottaa Akzo-oikeudenkäynnin ratkaisua ja jotka olivat kantajiin nähden erilaisessa tilanteessa, sillä kantajat olivat saattaneet Akzo-oikeudenkäynnin vireille. Käytännön näkökulmasta on myös hyvin epätodennäköistä, että se, ettei poikkeuksellista yhden prosentin suuruista alennusta sovellettu kantajille määrättyjen sakkojen määrään käsiteltävässä asiassa, jollakin tapaa vähentäisi muiden samassa tilanteessa olevien kantajien halukkuutta vedota oikeuksiinsa muissa asioissa.

2. Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

323 Kantajat vaativat toisessa kanneperusteessa, joka perustuu hyvän hallinnon periaatteen ja käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen loukkaamiseen, toissijaisesti riidanalaisen päätöksen muuttamista eli niille määrättyjen sakkojen määrän alentamista.

324 Tältä osin on muistutettava, että jos hallinnollisen menettelyn kesto ei ole johtanut puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen, unionin yleinen tuomioistuin voi käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen loukkaamisen perusteella alentaa määrättyjen sakkojen määrää täyttä harkintavaltaansa käyttäen (tuomio 6.2.2014, AC-Treuhand v. komissio, T-27/10, Kok., valitus vireillä, EU:T:2014:59, 278 kohta).

325 Käsiteltävässä asiassa on todettava, ettei komissio kiistä hallinnollisen menettelyn kohtuuttoman pitkää kestoa, ja se itse alensi riidanalaisessa päätöksessä kaikille rikkomisiin osallistuneille yrityksille määrättyjä sakkoja kantajia lukuun ottamatta.

326 Tätä erilaista kohtelua perustellakseen komissio väittää objektiivisesti toisiinsa verrattavissa olevien tilanteiden eroavan toisistaan, sillä muista yrityksistä poiketen kantajat saattoivat Akzo-oikeudenkäynnin vireille.

327 Tätä perustelua ei voida hyväksyä.

328 Nimittäin siitä riippumatta, olisivatko muut yritykset vähemmän halukkaita vetoamaan kanneteitse oikeuksiinsa, silloin kun ne ovat komission tutkinnan kohteena kilpailusääntöjen rikkomisesta, komission väite ei ole yhdenmukainen tehokkaan oikeussuojan periaatteen kanssa.

329 Komissio syyllistyi täten mainitussa päätöksessä perusteettomaan erilaiseen kohteluun, kun se alensi hallinnollisen menettelyn keston johdosta kaikille muille rikkomisiin osallistuneille yrityksille määrättyjen sakkojen määrää mutta jätti alentamatta kantajille määrättyjen sakkojen määrää pelkästään Akzo-oikeudenkäynnin johdosta, kuten riidanalaisen päätöksen 771 ja 772 perustelukappaleesta ilmenee.

330 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo täten täyttä harkintavaltaansa käyttäen, että kantajille määrättyjen sakkojen määrää on alennettava yhdellä prosentilla.

331 Täten päätöksen 2 artiklan 1–7 ja 18–24 alakohdassa määrättyjen sakkojen kokonaismäärä, eli 40,6 miljoonaa euroa Akzo Nobelin osalta ja 12,002 miljoonaa euroa Akcrosin osalta, alennetaan 40,194 miljoonaan euroon Akzo Nobelin osalta ja 11,881 980 miljoonaan euroon Akcrosin osalta.

[– –]

Oikeudenkäyntikulut

449 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 134 artiklan 1 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut.

450 Käsiteltävässä asiassa unionin yleinen tuomioistuin hyväksyi osittain kantajien vaatimukset.

451 Esillä olevan asian olosuhteet huomioon ottaen on siten määrättävä, että komissio velvoitetaan korvaamaan kaksi viidesosaa kantajien oikeudenkäyntikuluista ja että se vastaa kolmesta viidesosasta omia oikeudenkäyntikulujaan. Kantajat vastaavat puolestaan kolmesta viidesosasta omia oikeudenkäyntikulujaan, ja ne velvoitetaan korvaamaan kaksi viidesosaa komission oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/38589 – Lämpöstabilisaattorit) 11.11.2009 tehdyn komission päätöksen K(2009) 8682 lopullinen 2 artiklan 4, 6, 21 ja 23 alakohta kumotaan Akzo Nobel Chemicals GmbH:lle ja Akzo Nobel Chemicals BV:lle määrättyjen sakkojen osalta.

2) Päätöksen K(2009) 8682 lopullinen 2 artiklan 1–7 ja 18–24 alakohdassa määrättyjen sakkojen kokonaismäärä alennetaan 40,194 miljoonaan euroon Akzo Nobel NV:n osalta ja 11,881 980 miljoonaan euroon Akcros Chemicals Ltd:n osalta.

3) Kanne hylätään muilta osin.

4) Euroopan komissio velvoitetaan korvaamaan kaksi viidesosaa Akzo Nobelin, Akzo Nobel Chemicals GmbH:n, Akzo Nobel Chemicals BV:n ja Akcros Chemicalsin oikeudenkäyntikuluista, ja se vastaa kolmesta viidesosasta omia oikeudenkäyntikulujaan. Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV ja Akcros Chemicals vastaavat puolestaan kolmesta viidesosasta omia oikeudenkäyntikulujaan, ja ne velvoitetaan korvaamaan kaksi viidesosaa komission oikeudenkäyntikuluista.

Prek Labucka Kreuschitz

Julistettiin Luxemburgissa 15 päivänä heinäkuuta 2015.

Allekirjoitukset